

MINEK ÖRÜLNE MA KAZINCZY?

A napokban egy telefonhívást kaptam Jáki László tanár úrtól, az örökifjú neveléstörténésztől. Arra kért, hogy írjak egy cikket a következő címmel: Kazinczy a koporsóban. Jézus-Mária, mondtam, mire gondol, tanár úr? Arra – hangzott a válasz –, hogy mitől forogna manapság Kazinczy a sírjában, mi minden nem tetszene neki a magyar nyelv mai állapotában. Bajos minderről írni, az esszé túlságosan hosszúra nyúlna: egészen biztosan csodálkozna a gyors beszéden; zavarná az udvariatlanság; megdöbbené az interneten szemlélhető trehány levelezési stílus, hiszen ő udvariasan és tiszteletteljesen levelezett barátaival és kortársaival; meglepné a sok angol szó és kifejezés; csóválná fejét a tudományos próza nehézsége, érthetetlen mondatai miatt, nem is beszélve politikusaink vitakultúrájáról, retorikai képzetlenségéről. Leginkább a nyelvhasználatban megnyilvánuló durvaság keserítene el, de erről Dóra Zoltán tanár úr már megemlékezett.

Inkább arról kellene írni, minek örülne.

Nyilvánvalóan annak örülne, ami jobb lett, mint akkoriban, a 19. század első harmadában volt. De hogyan tudunk egymás mellé helyezni és összehasonlítani – hogy a nyelvtörténész műszavával éljek – két szinkrón metszetet?

Az összehasonlításra Kölcseynek az Akadémián 1832. szeptember 8-án, egy évvel Kazinczy halála után elmondott gyönyörű szép emlékbeszéde kínálkozik (elemzését elvégezte Gáspári László: *A szónoki beszéd részei és a beszédfajták*, Trezor, 2001).

Kölcsey emlékbeszédének bevezetésében hangzik el a következő szinte szállóigévé vált mondat: „A sorsnak kedvencei nincsenek, csak eszközei. Kemény részvétlenséggel az egyesek iránt intézi ez az egész menetét.” Kazinczyt sem kedvelte a sors. Részvétlenség vette körül életében és halálában. Kölcsey így folytatja: „S így a már elvesztettnek látszó magból gyakran hosszú évek után virágoztatja fel a teljes szépségű plántát, nem tartván figyelmére méltónak, hogy az, ki a magot a jelenlét pusztaságaiban, egyedül a még akkor kétes reményért, hintette le, többé nincs; s emléktelen sírja felett díslik a virágbokor, midőn már sem illat, sem árnyék nem enyhítheti az égő fájdalmat, minek gyötrelmi közt elhamvadott.” Az emlékbeszéd ezt a fájdalmas gondolatot bontja ki.

„Hetedfél hosszú évig” sínylődött börtönben, „és a brünni erőségben, mint a kufsteini hegyormon s a munkácsi vár falai közt, szerelme a nyelvhez nem kisebbedék. Ott a vigasztalástól üres magányban érlelte meg ő a nagy gondolatot: újító változást hozni a nyelvbe; s ezáltal izlésünknek, gondolkozásunk módjának s a tudományi művelődésünknek más és nagy befolyású utat mutatni.” Olvasóközönséget alkotott – mondta Kölcsey –, kicsinyt ugyan, de reményt adót. Mennyi támadást és gúnyt kellett eltűrnie! – a mostani nyelvművelés-ellenes támadások bizonyára nem zavarnák, megszokhatta őket. (Azért itt a párhuzam nem tökéletes: akkoriban a nyelvművelés módját gúnyolták, most vannak olyanok – „szakmabeliek” –, akik a nyelvművelés létét, szükségességét vonják kétségbe. Nyilvánvalóan nem ismerik azt a harcot, amelyet a franciák, az angolok, majd a németek a 17. és a 18. század folyamán vívtak anyanyelvükért, a stílus megújításáért, s amely harchoz csatlakoztunk mi is a közeli és a távolabbi szomszédos népekkel együtt, mert igaz az a mondás, hogy nyelvében él a nemzet, ha nagy is, ha kicsi is.)

A börtönnél jobban bánthatta Kazinczyt a közöny. Kölcsey emlékezésének zárószavai keserűek, ezt mondta a Tudós Társaság színe előtt: „Epések lesznek talán szavaim; de keserű, kínos emlékezetek támadnak lelkemben. Mert gondolkodom a népről, mely Zrínyit, az író, el tudta feledni; mely Faludit, míg élt, nem ismeré; mely Révairól hallani nem akart; mely Baróti Szabót és Virágot meg nem siratta; s melynek kebelében az ötvenhat évet szakadatlan munka közt eltöltött Kazinczy nyomorúsággal élt és holt. [...] Társaim, nem szenved ő többet! Lenyugvék ősz fürteiben, a széphalmi lak romai közt [...] És gyermekeit idegen kéz fogja ápolni, és sírját szívszorulva kerüli ki a magyar nyelvművész, sorsától rettegvén. S bár emlékezete keserű voltát szerencsésb évek hamar feledtetnék el! hogy a maradék előtt csak dicsősége ragyogjon, kínai pedig megfoghatatlannok legyenek.”

Nem lehet nem megrendüléssel olvasni Kölcsey kemény szavait: önvizsgálatra készítetnek jó százhetven év távlatából is. „Kenyér után indul a sokaság, magányos hasznokat vadász” – mondja, s ez így van ma is. A sokaság nem törődik poétáival.

Az már az írástudók felelőssége, hogy a mai diák nem hall Faludiról, Révairól, Baróti Szabóról, a szép nevű Virág Benedekről, a magyar nyelv szerelmeséről. (Egyáltalán nem vigasz, hogy ma már semmit

nem tudnak diákjaink Eötvös Józsefről, Tompa Mihályról, Vajda Jánosról, Reviczky Gyuláról, de Nagy Gáspárról sem – s nem tudják kiolvasni Zách Klára nevét. Hát igen: „Rossz idöket érünk, / Rossz csillagok járnak: / Isten ója nagy csapástól / Mi magyar hazánkat!”) Ezekkel a nevekkal együtt kitörlődik az emlékezetből nemzeti múltunk, sérül az etikai-esztétikai nevelés, mert – ahogyan Babits Mihály írja *Irodalmi nevelés* című esszéjében – a nevelés irodalmi nevelés.

Megkönnyebbül kissé a lelkünk, hogy Kazinczyt kiemelhetjük ebből a sorból. Bánkódna a kortársait méltatlanul lebecsülő emlékezetkiesés miatt.

De örvendene a lelke, ha tudomást szerezne mindenekelőtt a Kazinczy-évről, azután a Kazinczy szépkiejtési versenyekről és a Kazinczy-díjról. Meghatódva szemlélné, hogy az Édes anyanyelvünk verseny résztvevői évente, minden októberben megkoszorúzzák Sátorajújhelyen álló szobrát, és tisztelegnek Széphalomban sírja és a Kazinczy-mauzóleum előtt. S ha kissé arrább emelné tekintetét, megpillantaná A Magyar Nyelv Múzeumát. Hát ilyen is lehetséges? – kérdezné. A magyar nyelv művészeknek nem kell szívszorulva elkerülnie sírját, van némi megbecsültsége, mindenesetre több, mint amennyit Kölcsey az ősz mester halála után feltételezett.

Beteljesedett a költőtárs kívánsága: „a maradék” előtt Kazinczy-nak csak dicsősége ragyog.

Könyv és Nevelés 2009. XI. évf. 4. sz., 102–104.

MAGYARÓRA

A magyar nyelv és irodalom barátainak, tanárainak lapja Bánk bán-búvárlatok

Új folyóirat született a megszüntetett Magyartanítás folytatásaként, de – mint ajánlása mutatja – nemcsak a magyartanároknak, hanem mindazoknak, akik szeretik a magyar nyelvet és irodalmat. 2019 végén jelent meg az első évfolyam összevont száma az Anyanyelvápolók Szövetségének támogatásával. Felelős szerkesztője Balázs Géza, szerkesztői: Blankó Miklós, Lengyel Klára és Pölcz Ádám.